

УДК 378.046-021.66:37.07

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-1.35>**І. Ф. Шумілова**доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Бердянського державного педагогічного університету

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЗАДУМ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПРОВІДНИЦТВУ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

Статтю присвячено розгляду методологічного задуму навчання провідництву майбутніх менеджерів освіти. Серед основних цілей викладання курсу «Теорія провідництва в освіті» ми виділяємо ознайомлення як керівників закладів освіти, так і майбутніх керівників з різними способами співкерування в колективі; надання знань та вмінь щодо скеровування своїх вмінь та зусиль на провідництво; надання порад щодо того, як стати успішним керівником (провідником); демонстрація шляхів, прикладів та інструментів успішного керівництва на засадах провідництва.

Навчальна дисципліна «Теорія провідництва в освіті» орієнтована на виконання освітньо-професійної програми «Управління закладом освіти» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Технологія навчання провідництву включає відповідні технологічні заходи, спрямовані на досягнення мети, закладеної в методологуванні цілей наукових підходів до навчання провідництву в освіті. У розробленні, конструюванні та запровадженні технології навчання провідництву слід також назвати послідовність дій, яка забезпечує гарантоване отримання результатів.

Зазначено, що провідник – це проводир, керівник, ватажок, вожай (держави), лідер.

Наголошено на тому, що загального й публічного навчання провідництву не може бути, тому що, на наше переконання, треба на рівні коуча, тобто приватного педагога, тренера, інструктора, розробляти персоналізовану програму. Використання коучингу як технології навчання провідництву у сфері освіти є універсальним засобом, який дає змогу ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні, вмінні допомагати собі та іншим у розвитку особистісного потенціалу, у підвищенні особистої ефективності, розвивати ефективні комунікації, будувати конструктивні відносини з колегами, досягати поставлених цілей, розширювати можливості та горизонти бачення, розвивати провідницькі якості інших, забезпечуючи ефективність діяльності закладу освіти загалом.

Ключові слова: методологія, технологія навчання, провідництво, майбутні менеджери освіти.

Постановка проблеми. Освіта як соціальний інститут, сфера надання специфічних послуг за останні двадцять років набула істотних змін. Ці зміни позначились на управлінні у сфері освіти, зокрема на особистості керівника, його стилі, культурі управління, володінні ним сучасними технологіями підвищення якості освітнього процесу, забезпеченні комфортних умов праці й саморозвитку педагогічного персоналу. Окреслені питання стають дедалі актуальними на сучасному етапі розвитку освіти та національного відродження України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу наукової розвідки становлять наукові дослідження та висновки з питань загальної культури особистості (Т. Абдуло, О. Асмолов, М. Каган, С. Кримський, Д. Лихачов, М. Мамардашвілі); професійної культури менеджера освіти (В. Бондар, Л. Васильченко, І. Жерносек, Ю. Конаржевський, О. Мармаза); провідництва в освіті (П. Бідзіля, М. Гузик, В. Жадько, С. Клепко, В. Крижко, С. Немченко, С. Сарасон, О. Старокожко).

Мета статті полягає у розгляді методологічного задуму навчання провідництву майбутніх менеджерів освіти.

Виклад основного матеріалу. Ідея започаткувати дослідницький науковий проєкт «Місія провідництва в освіті» у Бердянському державному педагогічному університеті (далі – БДПУ) у 2016 році належить завідувачу кафедри менеджменту та адміністрування, професору В. Крижко.

У 2017 році побачила світ колективна монографія «Теорія провідництва в освіті», а у 2019 році було видано колективну монографію «Генеza провідництва в освіті» за загальною редакцією ректора БДПУ, професора І. Богданова.

Впродовж 2017–2021 років в освітній процес БДПУ апробовано навчальну дисципліну «Теорія провідництва в освіті».

Серед основних цілей викладання курсу «Теорія провідництва в освіті» ми виділяємо такі:

- ознайомлення як керівників закладів освіти, так і майбутніх керівників з різними способами співкерування в колективі;
- надання знань та вмінь щодо скеровування своїх умінь та зусиль на провідництво;
- надання порад щодо того, як стати успішним керівником-провідником;

– демонстрація шляхів, прикладів та інструментів успішного керівництва на засадах провідництва.

Навчальна дисципліна «Теорія провідництва в освіті» орієнтована на виконання освітньо-професійної програми «Управління закладом освіти» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» та навчального плану підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти.

Аналогічні дисципліни викладаються у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М. Остроградського, Сумському державному педагогічному університеті ім. А. Макаренка та Мелітопольському державному педагогічному університеті ім. Богдана Хмельницького.

До сучасних організаційних форм навчання провідництву відносимо «Літній інститут 2017, 2018», відкриття IV Всеукраїнської літньої школи «Освітні ініціативи – 2016», «Освітні ініціативи – 2019».

Зупинимось більш детально на організації та проведенні літнього інституту та літньої школи. В рамках заходів Програми розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 роки задля запровадження інтерактивних форм роботи в освітній процес закладів загальної середньої освіти у м. Львові реалізується українсько-канадський проєкт «Літній інститут 2018», який було організовано за сприяння Департаменту освіти і науки Львівської ОДА, Світової координаційної виховно-освітньої ради (СКВОР – СКУ), Інституту професійного розвитку вчителів (Канада).

Учасниками першого етапу стали 11 науковців та викладачів КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», 6 керівників та методистів науково-методичного центру освіти м. Львова, 32 керівники та педагоги трьох закладів освіти м. Львова, 63 керівника та педагоги дев'яти опорних закладів освіти області.

Цільовою групою учасників проєкту стали директор, заступник директора з навчально-виховної роботи, заступник директора з початкової освіти, вчителі української мови і літератури, іноземної мови, природничих наук, психолог.

У липні 2018 року відбувся другий етап проєкту. Учасниками другого етапу проєкту стали 160 керівників та вчителів із 20 закладів освіти, а саме м. Львів, м. Дрогобич, м. Стрий, м. Броди, м. Городок, ЗЗСО Жовківського, Городоцького, Кам'яно-Бузького, Самбірського районів Львівської області, а також дві школи Донецької області.

Йдеться про навчання саме директорів шкіл, яких західне суспільство розцінює як провідників в освіті, лідерів, які формують імідж школи, мікроклімат як у педагогічному, так і в учнівському колективах, які є обличчям колективу, який вони

очолюють. На превеликий жаль, дискурсне поле з проблем провідництва в освіті України формується переважно науковцями США та Європейського освітнього простору.

Курс директорів – провідників в освіті організовано для керівників сучасних українських шкіл, «праця в новому тисячолітті вимагає від яких бути сильною особистістю; поважати інших; виявляти ініціативу; бути повним енергії, ентузіазму, оптимізму; бути уважним до почуттів та потреб учителів, учнів, батьків та громадськості; мати почуття гумору і добрі наміри до праці».

Слухач Літнього інституту 2018 року Марія Романівна Ліскевич-Карпа, яка є педагогом, українським красномовцем, представила авторську книгу «Літопис Янівської школи», що на Львівщині (Опорний заклад «Івано-Франківська ЗОШ I–III ступенів ім. Івана Франка»). У своїй промові авторка наголосила на такому: «Якщо Вас насправді цікавить питання ефективного лідерства (не лише як менеджера і керівника, але й як особистості), хочу порадити Вам придбати і прочитати книгу Стівена Р. Кові «7 звичок надзвичайно ефективних людей» (Потужні інструменти розвитку особистості).

Цю книгу було подаровано керівникам шкіл у процесі навчання канадськими наставниками Богданом Колосом – професором кафедри менеджменту Львівського національного університету; провідним спеціалістом та експертом державного управління; з 2017 року засновником і головою Інституту дослідження і вдосконалення життя людини та управління державою [2], а також Павлом Миколайовичем Гнусом – директором Львівської середньої загальноосвітньої школи № 68.

У місті Скадовськ Херсонської області на базі ОЗ Скадовський НВК «Академічна гімназія» Скадовської міської ради 3 червня відбулося урочисте відкриття IV Всеукраїнської літньої школи «Освітні ініціативи – 2016», які було продовжено у 2019 році.

Літня школа збрала дев'яносто педагогів Херсонщини та друзів-однодумців з різних куточків України, а саме Волині, Житомира, Миколаєва, Мукачеве, Києва, Сум. У роботі школи взяли участь науковці, автори підручників, редактори видавництва, провідні мистецтвознавці, досвідчені педагоги, психологи. Літня школа була представлена виступами, теоретичними та практичними заняттями, майстер-класами, воркшопами та тренінгами відомих учених у галузі психології та педагогіки, педагогіки дошкільної освіти, початкової освіти, менеджменту ЗЗСО.

Активну участь у роботі школи брали такі видавництва, як портал освітян України «Педрода», журнали «Практика управління закладом освіти» та «Практика управління дошкільним закладом», український освітянський видавничий

центр «Оріон», видавництва «Ранок», «Гене́за», «Розумники», видавничий дім «Освіта».

Перший раз Літня школа співпрацювала з цифровим видавництвом «МСFR Освіта», представники якого презентували управлінські видання.

Отже, ми дуже радіємо через те, що відбувається фаза накопичення первинного досвіду та визначення осіб і резерву керівників, які претендують на провідницьку місію в освіті.

Представляємо на ваш розсуд теоретичний задум технології навчання провідництву майбутніх менеджерів освіти за освітньо-професійною програмою «Управління закладом освіти» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Провідництво є ключовим елементом інноваційного процесу та розвитку культури в команді однодумців. Особливо це стосується сфери освіти, яка спрямована на формування й розвиток соціально значущих якостей кожної людини як члена суспільства й громадянина держави. При цьому ефективний провідник-магістрант, провідник-освітянин і провідник – керівник закладу освіти досягають головних цілей в оптимальні терміни з максимальним результатом.

Підкреслимо, що загального й публічного навчання провідництву не може бути, тому що, на наше переконання, треба на рівні коуча, тобто приватного педагога, тренера, інструктора, розробляти індивідуальну (персоніфіковану) програму. В перекладі з англійської мови “coaching” (коучинг) означає тренерство, настанову. “To coach” – тренувати, підготовувати до змагань або займатися репетиторством, підготовкою до екзамену.

Коучинг спрямований на поліпшення життя людей у професійній та особистій сферах. Коучинг більше допомагає особистості навчатися, ніж вчить. Це не тільки техніка, яка застосовується в певних обставинах. Це метод управління, метод взаємодії з людьми, спосіб мислення.

Так, філософ Сократ учив своїх учнів тому, яким чином поліпшити власне життя. Перш за все за допомогою питань він діагностував інтелектуальний потенціал своїх учнів і підштовхував до роздумів про власне життя, а потім за допомогою відповідним чином сформульованих питань сприяв тому, що учні знаходили всередині себе відповіді, які сприяли їхньому особистісному розвитку.

Сократ ніколи не давав учням готових рішень, наштовхуючи питаннями на самостійний пошук відповідей на важливі та пріоритетні життєві запитання. Саме ці методи ми використовуємо у технології навчання провідництву (маєтики та синектики).

Використання коучингу як технології навчання провідництву у сфері освіти є універсальним засобом, який дає змогу ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні, вміти допомагати собі

та іншим у розвитку особистісного потенціалу, підвищенні особистої ефективності, розвивати ефективні комунікації, будувати конструктивні відносини з колегами, досягати поставлених цілей, розширювати можливості та горизонти бачення, розвивати провідницькі якості інших, забезпечуючи ефективність діяльності закладу освіти загалом.

Дослідження провідництва, згідно зі знахідкою наших вельмишановних авторів монографії «Гене́за провідництва в освіті», доводять, що гене́за автохтонних українських термінів «провід» та «провідник» тісно пов'язана з біблійними текстами, які детально представляють їх характеристики. Встановлено, що біблійські терміни «святий» та «праведник» у ході подальших перекладів та тлумачень у давньослов'янській і давньоукраїнській мовах трансформувалися в концепт «провідник». У російськомовних виданнях Біблії вживаються терміни «учитель», «батько» та «наставник» [1].

З чого починається провідництво? Провідництво починається з наслідування, добровільного й доцільного пошуку праведних якостей людини, завзятої сміливості та мужності взяти на себе відповідальність за долю людей, які ставляться до навчання, як до процесу власного перетворення, а також вірять в українську соціальну інновацію – провідництво. За функціональними ознаками поняття «провідництво» виникає в умовах суспільства в результаті внутрішньої роботи особистості, будучи результатом незадоволення наявними цінностями в суспільстві, тривалий час напрацьовується за допомогою мислєдїяльності, тривалий час не об'єктивується. Провідництво – це процес резонансного впливу на окремих людей з подальшою об'єктивацією їх на суспільство. Провідництво залежить від особистої спрямованості та відрефлексованих цінностей, не має системи санкцій. У провідництві процес впливу спрямовано на зміну наявної системи, а діяльність провідника впливає на діяльність суспільства загалом.

Варто зазначити, що провід визначається як керівництво, водійство, верховодство, орудя (робота, клопоти). Провідник – це проводир, керівник, ватажок, вожай (держави) лідер.

Метою навчання провідництву є розвиток провідницьких рис, якостей, визначення яких потрібно сформулювати в категорії знань, умінь та навичок. Для цього в основу методологування навчання провідництву ми поклали концепцію динамічної функціональної структури особистості К. Платонова, що інтегрує чотири процесуально-ієрархічні підструктури із субординацією нижчих підструктур щодо вищих.

Динамічна функціональна структура особистості (за К. Платоновим) включає чотири основні підструктури, такі як спрямованість особистості (соціально зумовлені особливості, моральні якості);

досвід (обсяг і якість наявних знань); особливості психічних процесів (пізнавальні (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, мова, увага), емоційно-вольові (почуття, воля)); біопсихічні властивості (темперамент, задатки, інстинкти, найпростіші потреби, стать, вік) [3].

На всі ієрархічні рівні ним «накладаються» два інтегральні особистісні утворення, такі як характер і здібності (дві додаткові підструктури) [3].

Отже, у технології навчання провідництву ми будемо виходити з концепції К. Платонова, який розглядає уміння як можливість людини займатися певною діяльністю на основі раніше набутого досвіду; знання – як систему понять, засвоєних людиною, а навичку – як дію, що формується в особистому досвіді людини шляхом багаторазових вправ [3, с. 278, 279].

Згідно з К. Платоновим, уміння – це вища людська властивість, формування якої є кінцевою метою педагогічного процесу, його завершенням, тому уміння не може розглядатися як частина навички, відповідно, воно виникає на останньому етапі формування навички [3].

Формування умінь і навичок здійснюється у процесі трудової діяльності людей. Діяльність – це взаємодія людини з оточуючим середовищем, у результаті чого людина досягає свідомо поставленої мети. Досягнення поставленої мети складається з послідовно вирішеної низки конкретних завдань. Відповідно до цих завдань, К. Платонов пропонує послідовність формування умінь [3], яку ми адаптували до технології навчання провідництву засобом коучингу таким чином:

– початкові уміння – усвідомлення цілей дії та пошуку способів її виконання, що спираються на раніше набуті знання, діяльність методом проб і помилок [3], а саме вміння керувати собою, своїм станом, своїми ресурсами;

– недостатньо вміння діяльність – знання про способи виконання дій і використання раніше набутих несистематичних для цієї діяльності навичок [3];

– окремі (загальні) уміння – низка окремих, високорозвинених, але вузьких умінь, необхідних у різних видах діяльності [3], а саме уміння допомагати іншим у розвитку особистісного потенціалу, підвищенні особистої ефективності;

– високо розвинені уміння – творче використання знань і навичок у педагогічній діяльності з усвідомленням не тільки цілей, але й мотивів вибору та способу його досягнення [3], а саме уміння розвивати ефективні комунікації, будувати конструктивні відносини з колегами;

– майстерність – творче використання різних умінь [3], а саме уміння створювати і розвивати системи, які максимально ефективно працюють на результат вирішення актуальних завдань команди однодумців, особливо це уміння генерувати ідеї.

В описанні технології навчання провідництву ми спираємось на методологування й наукову рефлексію провідництва в освіті. Методологування провідництва в освіті дає змогу здійснити аналіз і характеристику реалізації системного, структурно-функціонального, синергетичного, культурологічного, антропологічного, особистісно-діяльнісного, рефлексивного, аксіологічного підходів.

Наукова рефлексія передбачає осмислення провідництва в освіті в контексті сингулярної, соціокультурної та феноменологічної категорій [1].

Досліджуються всі аспекти освітнього процесу, такі як чітка постановка цілей, проєктування засобів реалізації чітко поставлених цілей і завдань, організація освітнього процесу на засадах конкретних правил щодо користування засобами в досягненні мети навчання, спрямованих на перевірку якості навчання провідництву.

Висновки і пропозиції. Отже, технологія навчання провідництву ґрунтується на принципах цілеспрямованості, системності, послідовності, неперервності, культурологічної, гуманістичної та професійної спрямованості, єдності професійної, психологічної, організаційної та загальної культури управління, опори на вікові та індивідуальні особливості керівників та майбутніх керівників закладів освіти.

Технологія навчання провідництву включає відповідні технологічні заходи, спрямовані на реалізацію мети, закладеної в методологуванні цілей наукових підходів до навчання провідництву в освіті. У розробленні, конструюванні та запровадженні технології навчання провідництву також є послідовність дій, яка забезпечує гарантоване отримання результатів.

Список використаної літератури:

1. Генеза провідництва в освіті : колективна монографія / за заг. ред. І. Богданова. Київ : Освіта України, 2020. 478 с.
2. Доктрина побудови Української держави абсолютного народовладдя. URL: <http://vladanarodu.16mb.com/category/uncategorized> (дата звернення: 14.12.2020).
3. Платонов К. Проблемы способностей. Москва : Наука, 1972. 312 с.

Shumilova I. Methodological concept of guidance training technology of future managers in education

The article is devoted to the consideration of the methodological conception of training the leadership of future managers in education. Among the main goals of teaching the course "The leadership theory in education" we illustrate the following: to acquaint both heads of educational institutions and future leaders

with different ways of co-management in the team, to give knowledge and skills to direct their skills and efforts to leadership, to give advice on how to become successful leader – show the ways, examples and tools of successful leadership on the basis of guidance in education.

The discipline “The guidance theory in education” is focused on the implementation of the educational-professional program “Management of educational institutions”, specialty 011 “Educational, pedagogical sciences”.

Guidance learning technology includes appropriate technological measures aimed at achieving the goal of methodologizing the goals of scientific approaches to guidance learning in education. In the development, design and implementation of guidance training technology, it is also a sequence of actions that ensures guaranteed results.

It is noted that the guidance is defined as leadership, foregoer, tools (work, efforts). Guidance is a coach, a trainer, an instructor.

It is emphasized that there cannot be general and public training for guidance, because in our opinion it is necessary to develop a personalized program at the level of a coach, i.e. a private teacher, trainer, instructor. The use of coaching as a technology of teaching guidance in the field of education is a universal method that allows you to work effectively at the subject-subject level, to be able to help yourself and others in personal development, personal efficiency, develop effective communication, build constructive relationships with colleagues, to achieve the set goals, to expand opportunities and horizons of vision, at the same time to develop leading qualities of others, thereby providing efficiency of activity of educational institution as a whole.

Key words: *methodology, learning technology, future managers in education, guidance in education, culture the guidance.*